

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра Загальної економічної теорії та економічної політики

Мікульська Анастасія Валеріївна

УДК: 330.142

**АВТОРЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 051 «Економіка»
за магістерською програмою професійного спрямування «Теорії та моделі
управління економікою»
на тему: «Функціонування фінансового капіталу в сучасних
умовах глобальних перетворень»**

ОДЕСА – 2019

Кваліфікаційною роботою є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Керівник: кандидат економічних наук, доцент
Макуха Сергій Миколайович,
в.о. завідувача кафедри загальної економічної теорії та економічної політики
Одеського національного економічного університету, м. Одеса.

Рецензент: кандидат економічних наук, доцент
Мужайло Василь Дмитрович,
доцент кафедри економічних теорій Одеського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, м. Одеса.

Захист відбудеться “09” грудня 2019 року о 09:00 на засіданні Державної екзаменаційної комісії в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8.

З дипломною роботою можна ознайомитися на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська 8, ауд. 214.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми полягає в тому, що в сучасній економічній системі під впливом глобальних макроекономічних трансформацій стало можливе формування фінансового капіталу великого масштабу, або іншими словами глобального фінансового капіталу. Становлення глобального фінансового капіталу, який функціонує на основі новітніх інформаційних технологій, перетворило фінансовий капітал в пануючу форму кругообігу сукупного світового капіталу.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень щодо особливостей формування і функціонування фінансового капіталу і розробка практичних рекомендацій для забезпечення ефективного його відтворення в умовах стрімкого поширення глобалізаційних тенденцій.

Завдання дослідження:

- проаналізувати в ретроспективі фінансовий капітал як економічну категорію в контексті зміни теоретико-методологічних підходів, дослідницьких парадигм і наукових шкіл;
- розкрити економічні передумови формування фінансового капіталу;
- розкрити вплив глобалізації на функціонування фінансового капіталу та визначити проблеми фінансової глобалізації;
- проаналізувати функціонування фінансового капіталу в умовах глобалізації у країнах світу;
- визначити специфіку інтеграції українського та міжнародного фінансового капіталу;
- розглянути проблеми функціонування фінансового капіталу в Україні на сучасному етапі глобалізації;
- запропонувати основні напрями забезпечення ефективного відтворення фінансового капіталу в Україні.

Об'єктом дослідження є функціонування фінансового капіталу в сучасних умовах глобальних перетворень.

Предметом дослідження є система суспільно-економічних відносини, що виникають у процесі формування та функціонування глобального фінансового капіталу в сучасних умовах.

Методи дослідження: Обґрунтування теоретичних положень й аргументацію висновків було здійснено на основі методів сходження від абстрактного до конкретного, історико-логічного та діалектичного методу.

Пізнання об'єкта дослідження здійснювалось на основі системно-функціонального підходу, відповідно до якого всі елементи ринку фінансового капіталу розглянуті у нерозривному зв'язку. Для виявлення проблем та перспектив функціонування фінансового капіталу в економіці України використанні методи узагальнення та порівняння, що дозволило розглянути економічні явища і процеси у взаємозв'язку і безперервному розвитку, виявити причинно-наслідкові залежності.

Інформаційною базою наукового дослідження стали фундаментальні праці українських та зарубіжних вчених у сфері фінансового капіталу та його функціонування в умовах глобалізації, матеріали та аналітичні звіти міжнародних організацій (зокрема МВФ, Світового банку, Всесвітнього економічного форуму), результати наукових досліджень Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Державного комітету статистики України, Національного банку України, неурядових організацій (Асоціації українських банків), офіційні публікації Європейської Комісії та Європейського центрального банку, також законодавчо-нормативні акти, які регулюють функціонування ринку фінансового капіталу в Україні.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (71 найменування). Загальний обсяг роботи становить 87 сторінок. Основний зміст викладено на 76 сторінках. Робота містить 12 таблиць та 3 рисунка.

Публікації.

1. Мікульська А.В. Виклики для економіки України в епоху глобалізації/ Актуальні проблеми розвитку економічної теорії в умовах глобалізації: Матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Покританівські читання». – Одеса: ОНЕУ, 2018. – С. 99-100.

2. Мікульська А.В. Проблеми функціонування банківського капіталу в Україні / Актуальні проблеми розвитку економічної теорії в умовах глобалізації: Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Покританівські читання». – Одеса: ОНЕУ, 2019. – С. 90-93.

3. Мікульська А.В. Функціонування економіки України в умовах сучасної хвилі глобалізації / Науковий студентський вісник. – № 29. – Том II. – Одеса: ОНЕУ, 2019. – С. 5-8.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, визначено її мету, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано практичне значення та зв'язок з науковими програмами.

У першому розділі – **«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ»** розглянуто фінансовий капітал як економічна категорія, економічні передумови формування фінансового капіталу та вплив глобалізації на функціонування фінансового капіталу.

Погляди сучасних дослідників щодо сутності та визначення фінансового капіталу узагальнені в таблиці 1.

Таблиця 1

Підходи економістів до визначення сутності та змісту категорії «фінансовий капітал»

Автори	Трактування «фінансового капіталу»
Борисов Є.Ф.	Фінансовий капітал виникає у процесі переплетення економічних зв'язків і всі конкретні форми господарської діяльності (промислової, торговельної, банківської) об'єднуються в одне ціле.
Клімова Н.В.	Фінансовий капітал – це частина загального капіталу, який розглядається в рамках фінансово-грошового обороту з регулюванням його циклічності і як джерело фінансування діяльності господарюючого суб'єкта. Разом із тим фінансовий капітал – це акумуляція виробничого, власного та позикового капіталу.
Воробйов Ю.М.	Фінансовий капітал – вартість всієї сукупності економічних ресурсів, залучених із різних джерел у грошовій і негрошовій формах, що призначені для фінансового забезпечення господарської діяльності акціонерних компаній.
Алексєєнко Л.М.	Фінансовий капітал – грошові кошти і виражена в грошовій формі частка матеріальних, нематеріальних та фінансових активів, що нагромаджують суб'єкти фінансової діяльності з різних джерел для забезпечення економічних умов здійснення підприємницької діяльності з метою отримання прибутку.
Колпакова Г., Євдокімова Ю.	Фінансовий капітал – інтегрований капітал фінансового ринку або сукупність банківського, страхового, пенсійного та інвестиційного капіталів.
Анікіна А. В.	Фінансовий капітал – економічна категорія, зміст якої полягає в об'єднанні монополії в сфері виробництва з монополією в сфері акумуляції та організації руху позичкового капіталу.

З матеріалу таблиці видно, що поняття фінансового капіталу сучасними дослідниками використовується як синонім фінансових ресурсів, зазвичай його використовують дослідники в галузі фінансів, фінансів підприємства, фінансового менеджменту, бухгалтерського обліку і т.д.

В цілому, сучасні публікації, що стосуються проблем функціонування фінансового капіталу, в основному пов'язані з аналізом концентрації і

централізації банківського капіталу, створення монополістичних об'єднань у формі фінансово-промислових груп (ФПГ), транснаціональних компаній (ТНК).

Цілісне уявлення про фінансовий капітал можна отримати лише розглядаючи складну систему економічних відносин в єдності всіх її складових. Найбільш загальне визначення фінансового капіталу, яке враховувало б усі організаційні форми, які він приймає містяться у роботах тих науковців, що вважають його сутність як економічної категорії, зміст якої полягає в об'єднанні монополії в сфері виробництва з монополією в сфері акумуляції та організації руху позичкового капіталу.

Світова практика показала, що об'єктивними економічними передумовами утворення фінансового капіталу є:

- необхідність забезпечення безперервності і ефективності процесу відтворення, що пов'язано з особливостями кругообігу суспільного капіталу, в основі якого лежить кругообіг індивідуального капіталу. Постійне вивільнення грошової форми промислового капіталу з процесу виробництва вимагає його прибуткового застосування. В іншому випадку, виникає потреба в грошовому капіталі, що обумовлює необхідність кредиту, джерелом якого є банківський капітал;

- спільність економічних інтересів промисловців і банкірів в зростанні авансованого ними капіталу, що викликає потребу в контролі з боку банків за ефективним використанням їх капіталу;

- необхідність і можливість утворення фінансового капіталу обумовлена об'єктивним процесом концентрації капіталу і виробництва, утворенням акціонерних товариств і монополій у виробничій і банківській сферах, викликаних посиленням конкуренції на товарних ринках і потребами зміцнення економічного становища господарюючих суб'єктів.

Зрощення промислового і банківського капіталів відбувається в різноманітних формах: від розміщення і скупки банками акцій промислових корпорацій і створення промисловцями власних банків і фінансових компаній до формування системи участі і особистої унії власників промислового і банківського капіталів. Хоча, тут потрібно відзначити, що, емпіричного підтвердження залежності великих корпорацій від банківського кредиту не знайшлося. Деякі дослідники дійшли висновку, що фінансовий капітал це специфічне явище, яке є справедливим тільки для початку ХХ ст. Наприклад, К. Лапавіцас характеризує спостереження Р. Гільфердинга, які він відобразив в понятті «фінансовий капітал» як першу хвилю фінансализації.

Глобалізація є важливою характеристикою і основною тенденцією розвитку світової економічної системи. Сьогодні існують різні підходи не тільки до самого змісту поняття «глобалізація», але й до тимчасових рамок його виникнення в процесі розвитку світогосподарських зав'язків та його впливу на функціонування фінансового капіталу.

Щодо розуміння поняття «глобалізація» з точки зору природи рушійних сил, думки науковців, експертів і політиків є суперечливими і

неоднозначними. З одного боку, глобалізація розглядається як об'єктивний, закономірний процес залучення у всесвітні зв'язки економічних, політичних, культурних та інших відносин. З іншого боку, вона трактується як штучне явище, яке формується під тиском розвинених націй і економічно могутніх держав, а також транснаціональних корпорацій (ТНК) і транснаціональних банків (ТНБ), з метою вирішення власних проблем і реалізації в глобальному просторі власних егоїстичних інтересів.

Багато дослідників справедливо визначають економічну глобалізацію, в першу чергу, як розвиток глобальних фінансових ринків, зростання світових потоків капіталу і посилення активності транснаціональних корпорацій.

Фінансовий капітал – це один з небагатьох видів капіталу, який, в силу значної мобільності, в процесі свого самозростання вартості може легко переходити державні кордони.

Так, глобалізаційні процеси змінюють природу фінансового капіталу: грошова форма капіталу відокремлюється від продуктивної та починає функціонувати і розвиватися як самостійна форма капіталу. Слід відзначити, що відокремлена грошова форма капіталу модифікує промисловий капітал, робить його другорядним і залежним від його реалізації. Капітал стає не просто грошима, а активними фінансовими ресурсами, які здатні ефективно функціонувати.

Світовий фінансовий капітал пов'язує національні економіки в єдину взаємозалежну систему. Інакше кажучи, світові фінансові потоки, виконують функцію кровоносної системи в складному організмі глобальної економіки і порушення функції в одному з органів, автоматично позначається на стані всієї системи, що говорить про високу значимість фінансового капіталу у взаємозалежності національних економік на сучасному рівні розвитку глобалізації.

Глобальна залежність фінансових капіталів стала результатом певних чинників. До них слід віднести наступні:

- лібералізація фінансових ринків і закордонних трансакцій;
- розвиток технологічної інфраструктури;
- створення нових (вторинних) фінансових інструментів – деривативів;
- спекулятивні рухи фінансових потоків;
- становлення міжнародних рейтингових і аналітичних організацій.

У другому розділі – **«ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»** – розглянута структурна трансформація глобального капіталу та гіперфінансіалізація, етапи формування світових фінансових центрів та вплив глобалізації на функціонування фінансового капіталу в країнах, що розвиваються.

Важливим сучасним елементом створення глобальної фінансової системи є взаємопроникнення окремих елементів, які в економічних науках нерідко називають дифузією (табл. 2). Система міжнародних фінансів упродовж усього періоду свого становлення й розвитку зазнала чималих змін,

що нерідко викликало численні конфлікти між корпораціями, банками, національними та міжнародними регуляторними інституціями.

Таблиця 2

Етапи еволюції світової фінансової системи

Період	Особливості монетарної системи	Особливості фінансової системи
XVII - початок XIX ст. Початковий	Вільний ринок дорогоцінних металів та встановлення золотого (срібного) вмісту в грошовій одиниці.	«Експорт грошей» в колонії, інвестування в первинну обробку продукції, створення колоніальних банків. Надлишок золота не сприяє багатству націй.
Середина XIX ст. - 1913 р. Золотомонетний	Запровадження Паризької валютної системи (1867 р.). Введення золотомонетного стандарту. В основу сальдо платіжного балансу було покладено експорт / імпорт золота.	Вільний міждержавний рух капіталів. Спроби державного регулювання валютного ринку. Встановлення рівноваги грошово-кредитного ринку.
1914-1921 рр. Перший військовий	Золотозлитковий стандарт. Гіперінфляція в країнах, що воюють.	Зростання ролі золота в зовнішньоторгівельних відносинах.
1921 - 1939 рр. Золото девізний	Запровадження Генуезької валютної системи (золото-девізний стандарт). Обмінний курс базується на попиті та пропозиції на валюту при збереженні золотих паритетів.	Формування валютних блоків країн Розвиток ринку інвестицій. Продовження політики колоніальної торгівлі. Загострення проблеми фінансування бізнесу під час Великої депресії 30-х рр.
1939-1944 рр. Другий військовий	Порушення паритетності обмінних курсів в ході Другої Світової війни. Жорсткий валютний контроль в державах, що воюють. Часткове повернення до золотого паритету.	Мобілізація внутрішніх та зовнішніх запозичень для потреб фронту. Зростання дефіциту бюджету. Вивезення золото-валютних ресурсів з Європи.
1944-1978 рр. Бреттон-Вудський	Ідеї Кейнса щодо створення Міжнародного платіжного Союзу, світових грошей - банкор (англ. bancor). Критика Кейнсіанської моделі Уайтом. Долар - єдина валюта світу, що обмінюється на золото. Дефіцит платіжного балансу США. Демарш де Голя (1967).	Інституалізація валютно-фінансової системи (МВФ). Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Післявоєнне перетворення США в нетто-експортера та нетто-кредитора. Розвиток інтеграційних процесів. Формування корпоративних фінансів.

з 1978 - донині. Ямайський (сучасний)	Валютний стандарт. Використання плаваючого і фіксованого валютного курсу. Скасування офіційної ціни золота. Поява додаткових резервних валют (євро). Європейський економічний і монетарний Союз.	Зростання обсягів фінансової експансії ТНК та ТНБ. Урізноманітнення форм і моделей (факторинг, форфейтинг, фінансовий інжиніринг). Трилема грошово-кредитної політики.
Фінансова глобалізація (розпочнеться у 2020 році)	Можливе створення світових грошей, посилення впливу юаня та євро. Можливе повернення до золотого стандарту.	Створення глобального ринку боргових зобов'язань. Формування глобальних фінансових інституцій зі значними правами фінансового трансферу. Віртуалізація фінансових розрахунків.

Історія світової економіки багата прикладами того, як в різних країнах умови формування фінансового капіталу можуть серйозно відрізнятися, що визначає й відмінності у формах його організації і в інструментах, які використовуються для трансформації накопичених заощаджень у виробничі інвестиції. Зокрема, у Німеччині, на прикладі якої В. Ленін і Р. Гільфердинг досліджували становлення фінансового капіталу, банківські кредити промисловим підприємствам дійсно стали основним інструментом для формування фінансового капіталу. Однак в інших країнах, наприклад у США, основним інструментом виступили цінні папери, через придбання яких здійснювалося проникнення вільних грошових капіталів з одних сфер і галузей в інші, й зрошування цих капіталів.

Етапи процесу формування міжнародних фінансових центрів:

I етап (XVII ст. - середина XVIII ст.) - характеризується становленням ринкових цінних паперів, які носять регіональний характер, оперують невеликою кількістю фінансових інструментів з невисокими вартісними обсягами (Антверпен, Амстердам, Ліон). Їх вплив був незначним.

II етап (I половина XIX ст. - початок Першої світової війни) - стрімкий розвиток морського та залізничного транспорту, що зумовило зростання торгівлі товарами та послугами, накопичення національного капіталу. Посилення міграційних процесів (кваліфікованого персоналу) насамперед у Європі та Америці.

III етап (30-х - 60 рр. XX століття) - характеризується розвитком фондових бірж з відповідною інфраструктурою, інтернаціоналізацією світового господарства. Етап характеризується формуванням основних фінансових центрів Європи (Лондон, Париж) і США (Нью-Йорк, Чикаго).

IV етап (70-х - 80-х рр. XX століття) - характеризується формуванням національних економік, посиленням відкритості економік, зростанням транснаціональної міграції капіталу. З'являються національні ринки євровалют, капіталу. На цьому етапі формуються фінансові центри Азійського регіону (Шанхай) та офшорні фінансові центри.

V етап (1980 р. - триває і досі) - характеризується зростанням ролі світової економіки у світі, в т.ч. фінансового сектору. Поширюється спеціалізація міжнародних фінансових центрів, відбувається перерозподіл влади між глобальними (Лондон, Нью-Йорк) та колишніми регіональними фінансовими центрами (Сінгапур, Гонконг).

Наприкінці XIX початку XX століть монополістичний фінансовий капітал переріс національні кордони розвинутих капіталістичних країн і став поширювати свій вплив на інші регіони світу. Склалася міжнародна мережа залежностей і зав'язків фінансового капіталу.

Шляхи і засоби, за допомогою яких фінансовий капітал проникає з одних країн в інші, підкорює собі економічно слаборозвинені країни, робить об'єктом своєї діяльності ресурси і значну частину населення світу, насамперед, характеризуються вивозом капіталу.

Поряд з необхідністю вивозу капіталу, внаслідок утворення відносного його «надлишку», виникла і можливість його експорту. До початку XX ст. вже всі країни ввійшли в систему світового капіталізму. Були прокладені чи прокладалися основні залізничні магістралі, автомобільні дороги, що дозволило швидше підвозити сировину, матеріали, паливо, готову продукцію до портів і транспортних вузлів.

На початку XX століття основним експортером капіталу була Англія. Вона одержувала велику частину доходів від експлуатації країн шляхом вивозу капіталу. Після Другої світової війни провідні позиції в експорті капіталу перейшли до США.

Наприкінці 60-х років США мали приблизно 2/3 чистих надходжень доходів від експорту капіталу. Але через 10-15 років на передній план висунулися Японія, Німеччина й інші країни, відтискаючи США.

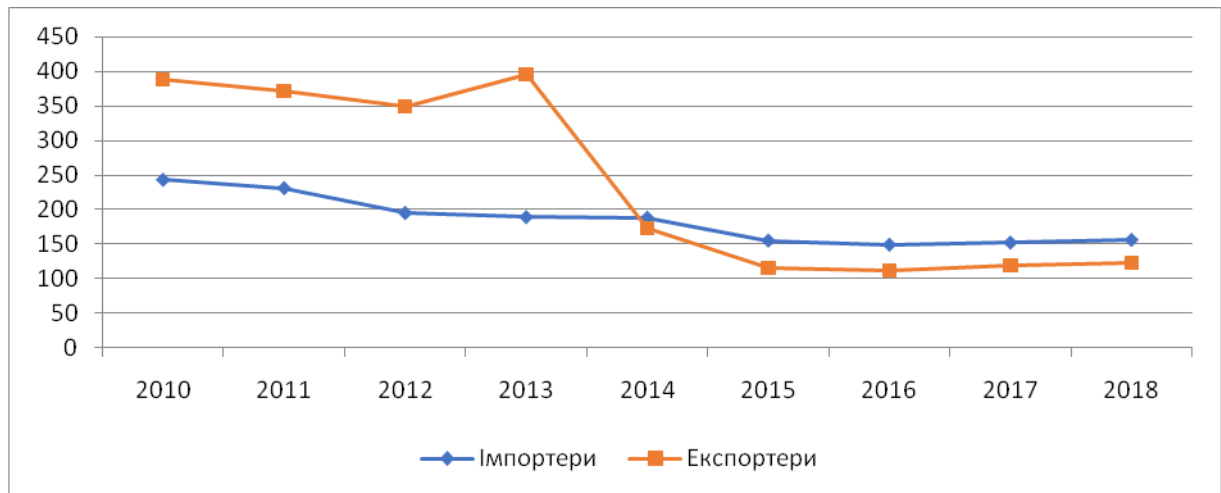
Рівень розвитку сучасних міжнародних фінансових відносин в умовах глобалізації і лібералізації фінансових ринків привів до інтеграції країн з перехідною економікою та тих що розвиваються до світової фінансової системи, що сприяє їх співробітництву з такими ключовими суб'єктами як багатонаціональні і транснаціональні корпорації.

Таке співробітництво базується на великих припливах капіталу з розвинутих країн до інших країн сприяючи зростанню їх національної економіки і покращенню взаємодії зі світовим фінансовим ринком.

Класична економічна теорія стверджує, що глобальний рух фінансового капіталу здійснюється у напрямку від багатших країн в бідніші, а точніше з країн, де фізичний капітал перевищує запаси робочої сили (з ринків де прибуток на капітал менше), в країни, з відносно меншим капіталом (на ринки з невикористаними інвестиційними можливостями).

Явище при якому фінансовий капітал перетікає в більш багаті країни в т.ч. з країн, що розвиваються було названо «парадоксом Лукаса». Він вказав на те, що потоки капіталу з багатих країн в бідні були дуже незначними. За останні 10 років фінансова глобалізація прискорила, а в період 2010-2015 років цей парадокс посилюється. На рисунку чітко видно, що норми

прибутковості з інвестицій країн-експортерів фінансового капіталу продовжують зниження, відстаючи від відповідного рівня в країнах-імпортерах капіталу. Тобто, очевидно, що капітал перетікає з бідних країн до багатих.

Рис. 1. Доходи від інвестицій у країнах, що є експортерами та імпортерами фінансового капіталу, млрд. дол.

За останні роки ТНК почали з'являтися в країнах, які розвиваються, оскільки ці країни є можливими носіями економічного зростання і ринкових відносин. Основними причинами появи ТНК є пошук нових ринків виробництва та збуту, дешевих ресурсів та робочої сили, зниження витрат виробництва, зростання конкурентоспроможності та максимізація прибутків. На територіях промислово розвинутих держав розміщено понад 80% материнських компаній і близько 33% філій іноземних доменів; у країнах, які розвиваються, – відповідно 19,5% і майже 50%, у постсоціалістичних – близько 0,5% і 17%.

Під впливом інновацій, що підсилюються інтернаціоналізацією капіталу і виробництва, капітал ТНК сконцентрувався у сфері послуг і наукомістких галузей обробної промисловості. Особливо це характерно для окремих країн, що розвиваються. У Південно-Східній Азії та Латинській Америці мають місце значні розміри вкладеного міжнародними корпораціями капіталу. Так, понад 2/3 експорту електронної та електротехнічної продукції, виробленої у Малайзії, Сінгапурі, Мексиці, на Філіппінах, здійснюється філіями ТНК.

У 2018 році приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в країни, що розвиваються залишався стабільним, збільшившись на 2%. В результаті цього збільшення і аномального скорочення ПІІ в розвинених країнах частка країн, що розвиваються в глобальних ПІІ збільшилася до рекордних 54%.

- Приплив ПІІ в Африку збільшився на 11% до 46 млрд. дол., Незважаючи на зниження інвестицій в багато великі країни-одержувачі.

- Приплив інвестицій в країни Азії, що розвиваються, збільшився на 4%. Ознакою подальшої активізації зростання є подвоєння вартості нових інвестиційних проектів, тут намітився підйом після паузи 2017 року.

- Приплив ПІІ в країни зі слабкою і вразливою в структурному відношенні економікою як і раніше становив менше 3% від загальносвітового обсягу.

- Приплив ПІІ в країни з перехідною економікою в 2018 році продовжував знижуватися, скоротившись на 28% до 34 млрд.дол. Через зменшення на 49% інвестицій в РФ.

У третьому розділі – **«ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ»** – на підставі узагальнення даних дається аналіз стану фінансового капіталу в економіці України та шляхи забезпечення ефективного відтворення фінансового капіталу в Україні.

Виходячи з основних тенденцій розвитку фінансiалiзацiї в Україні, можна зауважити, що фінансові ринки не здатні до саморегулювання, характеризуються високим рівнем невизначеності та потребують нових інструментів регулювання та контролю з боку держави. Таким чином, життєвий цикл фінансiалiзацiї показав, що на сьогоднішній день даний процес знаходиться на етапі спаду. В першу чергу, це пов'язано з нестабільністю економіки країни.

Незначні розміри ринків страхування та недержавних пенсійних фондів – також одна з основних перешкод на шляху розвитку фінансової системи України, тому що в розвинутих економічних системах попит на цих інституціональних інвесторів є невід'ємною складовою ефективного функціонування та розвитку фондового ринку.

На сьогоднішній день найвищою формою господарської діяльності, що існує всередині країни, є фінансово-промислові групи, які мають на меті подальше розширення своєї діяльності і перетворення у транснаціональні корпорації. Серед таких груп можна відзначити фінансово-промислові групи «Приват» та «Інтерпайп». Водночас навіть такі потужні виробничо-фінансові комплекси не в змозі виступати на міжнародній арені на рівні інших ТНК світу.

Одним із чинників залучення в Україну іноземних інвестицій є стимулювання діяльності ТНК. Станом на 01.01.2018 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 2 млрд. 451,7 млн. дол. прямих інвестицій (акціонерного капіталу). та в розрахунку на одну особу населення становить 1072 дол.

На початок 2018 р. в Україні діяли понад 30 світових транснаціональних корпорацій, серед яких можна виділити Alcatel, BritishPetroleum, Coca-Cola, Danone, HewlettPackard, Huawei, McDonald's Corporation, MetroCash&Carry, Nestle, Nokia, PepsiCo, Procter&Gamble, Samsung, Shell, Siemens, SUNInbev, Toyota, Unilever. Проте на основну увагу заслуговують ТНК, які займаються виробництвом продукції на території України і, як наслідок, розвивають промисловий потенціал країни та створюють нові робочі місця. Сьогодні в Україні найбільша кількість ТНК представлена у переробній промисловості. За версією Forbes, за підсумками першого півріччя 2018 р. більшість із них була прибутковою.

Таблиця 3

Фінансові результати ТНК в Україні за 2018 р.

№	Компанія	Галузь	Виручка за I півріччя 2018 р., млн. грн.	Прибуток, млн. грн.	Виручка за 2017 р., млн. грн.
1	JT International	Тютюнова	3776,7	463,9	7103,7
2	PhilipMorris	Тютюнова	2907,3	513,8	5675,1
3	Imperial Tobacco	Тютюнова	2233,8	5,7	4299,4
4	Bunge	Агропромислова	2088,4	196,3	5623,9
5	ViOil	Харчова	2259,9	1,6	3359,8
6	Nestle	Харчова	2443,4	-479,5	5305,5
7	Shell	Нафтогазова	1720,6	-34,9	4155,8
8	Toyota	Машинобудівна	1861,9	281,6	4377,6
9	Procter&Gamble	Харчова	2691	164,5	5733,1
10	PepsiCo	Харчова	3273,5	-462,2	6068,5

Сьогодні в Україні працює значна кількість ТНК в різних галузях, проте роль ТНК в економіці України не варто перебільшувати. Їхня діяльність спрямована переважно на національний ринок. Відносно мало компаній прийшли для того, щоб виробляти товари на експорт. Проте присутність ТНК в Україні забезпечує імпорт ефективних технологій виробництва, підвищення ефективності менеджменту, зменшення безробіття та збільшення грошових надходжень в країну.

Слід зазначити, що в результаті несприятливого інвестиційного клімату значна кількість іноземних інвесторів виходить з українського ринку. Так, за останні чотири роки вітчизняний ринок залишили понад 30 ТНК, серед яких банки, страхові установи, металургійні компанії. Основними причинами виходу ТНК з України є посилення тиску на бізнес, корупція, неможливість захисту прав у суді та ін. На теперішній час в Україні зафіксовано близько 7 тис. філій іноземних ТНК, тобто лише 0,8 % від їх загальної кількості.

Іноземні транснаціональні корпорації готові здійснювати свою діяльність в Україні, проте на заваді їм стають такі фактори, як: нестабільне й надмірне регулювання, відсутність в Україні сталої стратегії та відповідного національного плану дій, недосконалість національного законодавства, нечітка правова система, нестабільність економічної та політичної ситуації, високий рівень корупції в усіх сферах господарської діяльності та неспроможність судової системи належним чином виконувати свої функції, критична ситуація у сфері незалежності судової системи, низький платоспроможний попит українських споживачів, труднощі у спілкуванні з

урядовими та приватизаційними органами, переобтяженість регуляторними нормами та складність податкової системи, суттєве податкове навантаження.

Монетарна політика, що здійснюється в Україні під впливом ЄС та Світового банку, спрямована на відтворення фіктивного економічного зростання. Вона характерна надмірним споживанням зовнішніх фінансових ресурсів при одночасній лібералізації внутрішнього ринка і створення сприятливих умов для надходження імпорتنих товарів. Як результат – скорочення багатьох галузей промисловості, зростання негативного сальдо зовнішньоторговельного балансу і великого зовнішнього боргу. Для економіки, побудованої на іноземних запозиченнях, притаманна ситуація масового відтоку іноземних інвестицій у зв'язку із значним «подорожчанням» грошей на міжнародному ринку. Це так звана «пастка ліквідності», в яку потрапила Україна у зв'язку з падінням цін на продукцію металургії та хімії – головних статей нашого експорту. Все це ставить фінансову систему на межу дефолту.

Сьогодні фондовий ринок країни залишається одним із найслабших елементів вітчизняної фінансової системи, він не готовий виконувати завдання, пов'язані з вирішенням проблем забезпечення економіки інвестиційними ресурсами. Тому одним із важливих індикаторів ефективності реформування фінансового ринку є розвиток фондового ринку через розширення його інструментів шляхом прийняття закону про деривативи та вдосконалення законодавства щодо корпоративних облігацій і оподаткування доходу від операцій з фінансовими інструментами з урахуванням Директив Ради ЄС.

В Україні найбільшими ТНК, які вклали значні фінансові ресурси, є – PepsiCola з обсягом інвестиційних коштів \$250 млн., «Київстар GSM» – \$240 млн., Coca-Cola – \$230 млн. та ін. Лідуючі позиції у 2013–2018 рр. займають такі корпорації, як McDonald's, Nestle, British American Tobacco та ін. Отже, можна зробити висновки, що діяльність транснаціональних корпорацій є дуже важливою для економіки будь-якої країни. Україна також не є винятком у цій ситуації, оскільки її політика, спрямована на широку інтернаціоналізацію, напряду залежить від обсягу прямих іноземних інвестицій.

В Україні необхідно побудувати власну стратегію у сфері залучення іноземного капіталу ТНК, акцентуючи увагу на інноваційній спрямованості розвитку економіки. При цьому варто об'єднати зусилля держави та національних інвесторів і лише на додаток підключити іноземних інвесторів.

В Україні з метою реалізації концепцій “наздоганяючого” розвитку необхідно створити умови для розширеного відтворення первинних господарських ланок. Інакше кажучи, для підприємств повинні бути створені умови для відшкодування затрат, а також джерела для нагромадження та якомога швидшої окупності капітальних вкладень. Тільки за наявності таких умов можливі прискорення темпів економічного зростання та зміна структури виробництва на користь обробних галузей, що створюють вищу додану вартість.

Для переходу до моделі сталого економічного зростання, по-перше, необхідно розробляти політику забезпечення реального сектору економіки умовами простого відтворення основного та оборотного капіталу. Це передбачає необхідний маневр з амортизаційними відрахуваннями, а також налагодження кредитування підприємств реального сектору економіки. По-друге, слід задіяти механізми проектного фінансування через спеціальні державні банки для підприємств, що випускають продукцію з глибокою переробкою, яка користується попитом на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Сьогодні економічна політика ігнорує важливий факт, який має місце у реальній економіці: відсутність зростання сукупного попиту з боку самих агентів господарського процесу, насамперед, внутрішнього попиту на засоби виробництва, який повинен задовольнятися за рахунок розвитку власної промисловості. Запуск виробництва інвестиційних товарів залежатиме від внутрішнього попиту на них, а також від наявності інвестиційного механізму, орієнтованого на конкурентні виробництва.

ВИСНОВКИ

Фінансовий капітал як економічна категорія є складна, багатогранна система економічних відносин. Він розвивається за тими чи іншими своїми параметрами під впливом безлічі факторів. Еволюціонують і його складові. Кожен з цих моментів може бути предметом особливого дослідження.

В основному фінансовий капітал визначається як економічні відносини, що виникають в процесі руху титулів власності на фінансовому ринку. Окремо розглядаються грошові потоки в банківській системі, капітал в сфері виробництва, який виступає у формі довгострокового виробничого фактору, а також дохід, здатний до капіталізації і направляється на заощадження і споживання.

Цілісне уявлення про фінансовий капітал можна отримати лише розглядаючи складну систему економічних відносин в єдності всіх її складових.

У сучасних умовах глобалізація потоків фінансового капіталу, є ключовим фактором розвитку процесів глобалізації. Починає домінувати фінансова компонента, яка перетворює національні фінансові ринки у відкриті системи, об'єднані в єдиний глобальний фінансовий ринок, а національні господарства починають представляти із себе господарський процес в рамках всього геоекономічного простору; трансформується міжнародний поділ праці; віртуалізується господарська сфера основою, якої є ефект боргового навісу.

Фінансовий капітал, пройшовши шлях діалектичного розвитку, трансформувався в глобальний фінансовий капітал, який являє собою найвищу і найбільш ірраціональну форму капіталу. Глобальний фінансового капітал являє собою відношення класового панування фінансової олігархії над світовим виробництвом, світовими ресурсами, національними державами за допомогою транснаціональних фінансово-промислових груп і міжнародних фінансових інститутів.

В сучасних умовах фінансової глобалізації основними суб'єктами господарських відносин стають уже не країни, а транснаціональні корпорації або стратегічні альянси. ТНК неоднозначно впливають на світову економіку.

Фінансовий компонент економічної глобалізації відіграє провідну роль у загальному процесі глобалізації, оскільки, в основі її лежать фінансові ресурси.

Глибинні причини уповільнення і кризового стану економіки полягають у порушенні відтворювальних пропорцій, тому пріоритетним завданням української державної політики повинно стати створення відповідного внутрішнього та зовнішнього середовища для залучення інвестицій, сприяння підвищенню конкурентоспроможності українських виробників на зовнішніх ринках.

Для ефективної взаємодії з ТНК як в Україні, так і на світових ринках, потрібно створювати власні, українські транснаціональні структури, як це зробили раніше Китай, Індія, Індонезія, Мексика, Венесуела та ін. Досвід цих

держав свідчить, що національний капітал здатний витримувати конкуренцію з ТНК лише тоді, якщо він сам структурується в потужні фінансово-промислові утворення, адекватні міжнародним аналогам та здатні проводити активну зовнішньоекономічну політику.

Наслідком ринкової трансформації в Україні стало утворення неефективної моделі капіталізму кланово-олігархічного типу. У рамках цієї моделі формуються ФПГ, які зосередили свій бізнес у рентно-сировинних галузях та забезпечують індивідуальне відтворення капіталу на підконтрольних підприємствах. Вирішенням цієї проблеми може стати, по-перше, переорієнтація роботи фінансової системи на реальний сектор економіки, а, по-друге, розбудова ефективної системи регулювання та нагляду за діяльністю фінансових інститутів з боку держави.

АНОТАЦІЯ

Мікульська Анастасія Валеріївна – «Функціонування фінансового капіталу в сучасних умовах глобальних перетворень» – Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня – магістра, спеціальність 051 «Економіка» за магістерською програмою професійного спрямування «Теорії та моделі управління економікою». Одеський національний економічний університет, місто Одеса, 2019 рік.

Дипломна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – є функціонування фінансового капіталу в сучасних умовах глобальних перетворень. Предмет дослідження – є система суспільно-економічних відносини, що виникають у процесі формування та функціонування глобального фінансового капіталу в сучасних умовах. Мета роботи – дослідження еволюції і характеру основних форм фінансового капіталу.

У роботі розглядаються теоретичні основи еволюції форм та функцій фінансового капіталу в умовах глобалізації. Використовувалися методи порівняння, аналізу і синтезу, індукції і дедукції. Місце і роль трансформаційних змін фінансового капіталу та його вплив на соціально-економічний розвиток розглядається через призму взаємозв'язку теорії і практики, загального і особливого. Зроблено аналіз основних економічних показників України, узагальнено зарубіжний досвід у цій сфері.

Ключові слова: фінансовий капітал, глобалізація, фінансова система, глобальний капітал.

АННОТАЦИЯ

Микульская Анастасия Валерьевна - «Функционирование финансового капитала в современных условиях глобальных преобразований» - Дипломная работа на получения образовательного уровня - магистра, специальность 051 «Экономика» по магистерской программе профессионального направления «Теории и модели

управления экономикой». Одесский национальный экономический университет, город Одесса, 2019 год.

Дипломная работа состоит из трех разделов. Объект исследования - является функционирование финансового капитала в современных условиях глобальных преобразований. Предмет исследования - является система общественно-экономических отношения, возникающие в процессе формирования и функционирования глобального финансового капитала в современных условиях. Цель работы-исследования эволюции и характера основных форм финансового капитала.

В работе рассматриваются теоретические основы эволюции форм и функций финансового капитала в условиях глобализации. Использовались методы сравнения, анализа и синтеза, индукции и дедукции. Место и роль трансформационных изменений финансового капитала и его влияние на социально-экономическое развитие рассматривается через призму взаимосвязи теории и практики, общего и особенного. Сделан анализ основных экономических показателей Украины, обобщен зарубежный опыт в этой сфере.

Ключевые слова: финансовый капитал, глобализация, финансовая система, глобальный капитал.

ANNOTATION

Mikulskaya Anastasia Valerievna – «Functioning of financial capital in modern conditions of global transformations» – Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty 051 "Economics" under the master's program "Theories and models of economic management"– Odessa National Economics University. – Odessa, 2019.

Thesis consists of three sections. Object of research- is the functioning of financial capital in the current conditions of global transformation. Subject of research is a system of socio-economic relations that arise in the process of formation and functioning of global financial capital in modern conditions. The purpose of the work is to study the evolution and nature of the major forms of financial capital.

The paper deals with the theoretical foundations of the evolution of forms and functions of financial capital in the conditions of globalization. Methods of comparison, analysis and synthesis, induction and deduction were used. The place and role of transformational changes in financial capital and its impact on socioeconomic development is considered through the prism of the relationship between theory and practice, general and special. The analysis of the main economic indicators of Ukraine is made, the foreign experience in this area is generalized.

Key words: financial capital, globalization, financial system, fictitious capital.